

Patrick Berg

Revolusjoner skapes av nød og krise

Hvordan kan den raske og vide spredningen av 1848 revolusjonene på kontinentet forklares?

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i historie for trinn 8-13

Veileder: Anne Engelst Nørgaard

Mai 2020

Patrick Berg

Revolusjoner skapes av nød og krise

Hvordan kan den raske og vide spredningen av 1848 revolusjonene på kontinentet forklares?

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i historie for trinn 8–13
Veileder: Anne Engelst Nørgaard
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Majoriteten av historieskrivingen om 1848 omhandler i lite eller ingen grad om hvordan revolusjonene utbrøt på tvers av kontinentet. Fokuset har vært, med god grunn, på selve revolusjonene og de politisk-filosofiske idéene som kom i kjølvannet av dem. Men det som gjør disse revolusjonene så unike er hvordan de brøyt ut nesten samtidig i så mange ulike land. Europa var riktignok især grad svært konservativ, som en historisk reaksjon på Napoleonskrigene, men det måtte noe mer til enn politiske idéer for å utløse de voldsomme folkeopptøyene Europa så i 1847/1848. Den beste årsaksforklaringen til de samtidige revolusjonsutbruddene er en agrikulturell krise, hvor Europa mistet først god tilgang til poteten og deretter matkornet, som utløste en økonomisk krise. Denne krisen kolliderte med de harde levekårene for de lavere klassene på tvers av Europa som hadde stadig blitt hardere gjennom første halvdel av 1800-tallet, og resultatet ble sosiale opprør.

Oppgaven forsøker å plassere 1848 revolusjonene som ble utløst i Vest-Europa i en historisk kontekst for å understreke de sosiale utfordringene de lavere klassene var utsatt for. Det er denne historiske konteksten som undertegnede mener ikke er godt nok representert i historieskrivingen, dog dette er på bedringens vei med moderne historikere som blir presentert i oppgaven. Oppgaven ser derfor på befolkningsvekst, urbanisering, industrialisering, fattigdom og mer og hvordan dette påvirket arbeider- og lavere mellomklasse, altså de massene som senere skulle reise barrikadene i revolusjonene som skulle komme. Deretter ser oppgaven på den agrikulturelle krisen, hvordan den oppstod og hvilke konsekvenser den fikk. Den største konsekvensen var utløsningen av den økonomiske krisen som også blir undersøkt nærmere i oppgaven. Alt dette kulminerer i en analyse av kvantitativ og kvalitativ data som førte, enten direkte eller indirekte, til revolusjonsutbruddene i Vest-Europa i 1848.

Abstract

The majority of historical research regarding the 1848 revolutions hardly or at all discuss how the revolutions broke out across the continent. The focus has been, quite justifiably, on the revolutions themselves and the political-philosophical ideas that came with them. But what makes the revolutions so unique is how they broke out almost simultaneously in so many countries. Europe was quite conservative, as a historical reaction of the liberal Napoleonic Wars, but there had to be something more than ideas to prompt the violent mass uprisings in Europe 1847/1848. The best explanation of this phenomena is the agricultural crisis, where Europe lost its great access to the potato and then the food cereals, which afterwards lead to the economic crisis in 1847. This crisis collided with the harsh living standards of the lower classes across Europe which had gradually been declining during the first half of the 1800s, and the results became the social uprisings.

This paper attempts to place the 1848 revolutions which broke out in western Europe in a historical context to emphasize the social challenges the lower classes had to put up with. It is this historical challenge that I believe is not well enough represented in the historical research, although this is improving with modern historians which are presented in the paper. This paper will therefore look at the population growth, urbanization, industrialization, poverty and more, and how all this influenced the working and lower middle class – the very masses which would rise up during the 1848 revolutions. Afterwards, the paper will look at the agricultural crisis, how it came to be and which consequences it brought with it. The biggest consequence was the economic crisis which followed, and this crisis is also researched further in this paper. All this culminates in a quantitative and qualitative analysis of data that lead, directly or indirectly, to the revolutions in western Europe 1848.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	4
Metode, teori og anvendt litteratur	6
Et halvt århundre mot revolusjonene	9
Vest-Europa før 1845	9
Europa i deler	9
Befolkningsveksten i urban- og agrarsamfunnet	10
Industrialisering og økonomisk vekst	12
Fattigdom og levestandard	14
Europa i 1845 til 1847 - The Hungry Forties	18
Europa i 1847 - krise i industri og finanssektoren	22
1848 før revolusjonsutbrudd – et samfunn i sjakk	24
Konklusjon	28
Bibliografi.....	29

Innledning

1848 revolusjonene er kjent som "folkets vår" hvor det brøyt ut revolusjoner nesten samtidig i de aller fleste statene i Europa. Nasjonalisme og nasjonal tilhørighet, politisk deltakelse og andre liberalistiske tanker innenfor politikk og økonomi ble formet som en kraftig motreaksjon mot det konservative Europa ledet av Klemens von Metternich. Revolusjonene er også, kanskje urettferdig, husket som revolusjonene som feilet. Bare få år etter at barrikadene var reist og liberale tanker festet i de ulike statene, kom de konservative kontrarevolusjonene. Revolusjonsåret 1848 var en tid hvor det plutselig blusset opp folkelige demonstrasjoner og opprør på tvers av kontinentet på bare noen få måneders mellomrom. Aldri før hadde Europa sett noe lignende, og vi har til nå heller ikke sett noe lignende siden. Hvordan kan man forklare, ikke bare én, men at flere revolusjoner skjedde samtidig over et så stort geografisk område som Europa? Denne oppgaven kommer ikke til å skrive om selve revolusjonene, men vil snarere fokusere på nettopp dette spørsmålet. Liberale tanker og idéer, dog godt utspredd rundt denne tiden, var ikke nok til å utløse forandring.

Det denne oppgaven kommer til å vise er at disse revolusjonene ble utløst på grunn av en kriseperiode preget av sult og nød, og ikke grunnet de liberale tankene som revolusjonene senere har blitt kjent for og som formet retningene av revolusjonene. Etter et halvt århundre med mer arbeid, mindre lønn og dyrere matpriser så ble kontinentet sjokkert av en potetsykdom som fjernet denne grunnpilaren i befolkningens næringskilde. Poteten ga mat til alle samfunnsklassene, men det var spesielt de laveste klassene som var avhengig av den da den var vanligvis hardfør og krevde lite plass til å gro i forhold til matmengden den ga. Året etter dette skjedde kom det et uår i kornproduksjonen, og den andre grunnpilaren forsvant også. Den agrikulturelle krisen tvang alle til å stramme inn beltet, hungersnød spredte seg som ild i tørt gress, og det lille folk hadde av penger gikk fra å kjøpe materielle goder til å forsøke å skaffe seg nok mat og næring. En allerede vaklende økonomi kollapset og trigget en økonomisk krise som viste de styggeste sidene av kapitalismen. Kombinasjonen av den agrikulturelle krisen og den økonomiske krisen skapte frykt, usikkerhet og til slutt sinne og barrikadene ble reist som følge av dette. Alt dette på grunn av en sykdom som traff samfunnet der det var svakest – en tankevekker og viktig historisk påminnelse i vår egen tids pandemiske krise.

Vest-Europa var gjennom første halvdel av 1800-tallet i en overgangsfase fra standssamfunnet til klassesamfunnet grunnet den industrielle revolusjonen. Det som tidligere hadde vært et patriarkalsk samfunn hvor befolkningen ble tatt vare på ovenfra, ble tydeligere mer preget av den kapitalistiske overgangen til det frie markedet og videre da til det frie arbeidsmarkedet. Arbeiderne kunne ikke lenger regne med å få hjelp ovenfra, og solidaritet ble sakte funnet horisontalt. Likevel blir det anakronisk å snakke om en reell klassekamp, som Marx og Engels observerte i det industrielle England, når industrialiseringsprosessen ikke var på langt nær ferdig på fastlandet.¹ Den kommende kampen og de kommende revolusjonærene skulle bli en blanding av flere i samfunnssjiktet, men likevel så kunne man se visse grupper som utgjorde majoriteten: det var bøndene som ikke klarte å produsere mat for å selge eller eget forbruk; det var arbeiderne i forlagssystemet (proto-industrien), som begynte å bli utkonkurrert av den nye masseproduksjonen i fabrikker; og det var håndverkerne, som hadde gradvis mistet

¹ Dowe, Haupt, Langewiesche & Sperber 2001: 28

sosial status etter den franske revolusjonen i 1789 kombinert med den harde konkurransen i industrialiseringsprosessen. Disse samfunnsgruppene var de som fikk direkte utfordringer med å overleve da den agrikulturelle og den økonomiske krisen slo inn i tidsrommet 1945-1947, og det er denne arbeider- og lavere middelklassen (le petit bourgeoisie) i Vest-Europa som oppgaven fokuserer på.

Historisk kontekst er alfa og omega for å kunne forstå et samfunn og dets problemer. Derfor starter oppgaven med, etter metode og teorikapittelet, en grundig gjennomgang av hvordan Vest-Europa var for de lavere klassene: for bøndene, arbeiderne og håndverkerne. Etter å ha først avgrenset det geografiske Europa, så skal vi se på befolkningsvekst, urbanisering og industrialisering frem til 1845. I tillegg skal vi se hvordan befolkningen klarte å både leve og overleve gjennom denne tiden til tross for at de måtte arbeide hardere for mindre lønn. Denne delen skal derfor forsøke å trekke frem den sårbare delen av Europas befolkning som kommer til å få direkte problemer med å overleve når den kontinentvide krisen slår inn. Det andre kapittelet omhandler den agrikulturelle krisen som kommer med potetråten i 1845, tett etterfulgt av et dårlig kornproduksjonsår i 1846. Her vil vi se på hvordan matprisene skøyt i været og sjokkerte befolkningen. Det tredje kapittelet skal vise hvordan den agrikulturelle krisen var det som fikk de økonomiske dominobrikkene i bank- og industrisektoren til å falle. Arbeidsledigheten steg dramatisk og skapte en forsterkende effekt som førte til at de laveste klassene ikke fikk råd til å overleve grunnet de enorme matprisene. I det fjerde kapittelet skal vi trekke frem de tidligere presenterte kvantitative dataene og analysere disse for å se sammenhengen mellom kriseperioden og revolusjonsutbruddene før oppgaven ender med det avsluttende kapittelet.

Man kan ikke forutsi revolusjoner, det er en kraft som skjer utenfor enkeltmenneskenes evner. Labrousse begynner sin tekst i den aller første linjen med at "revolusjoner skjer på tross av de revolusjonære".² Eksempel på dette er de hemmelige organisasjonene. Hemmelige organisasjoner var vanlige i første halvdel av 1800-tallet, spesielt i Italia, men også ellers på kontinentet. Formålet deres var å utløse revolusjoner, men de feilet hardt flere ganger. Forsøk på å starte revolusjoner skjedde i Frankfurt am Main i 1833, i Italia året etter, i Paris i 1839, i Galicia i 1846 og sør i Italia samme år. Samtlige feilet, til tross for de revolusjonære.³ Dette faktumet er også hvorfor ikke denne oppgaven diskuterer historiske individer, men velger heller å fremme de større samfunnsfaglige bevegelsene. Likevel, så skjer revolusjoner i de mest urolige tidene når en stor nok andel av befolkningen krever forandring. Når frykt, usikkerhet, sinne, indignasjon, og andre sterke følelser som ulmer blant befolkningen over lengere tid når et kokepunkt, eller når andre eksterne krefter treffer sårbare punkter i samfunnet, så *kanskje* kan en revolusjon utløses. Vi lever selv i en usikker tid. Koronapandemien slo over verdenssamfunnene som en tsunami, som en naturkatastrofe mennesket ikke hadde kontroll over, og den fortsetter å skylle over oss. Vi har allerede til nå sett flere stater hvor befolkningene viser sterke følelser som frykt, sinne og usikkerhet. Vi vet ikke hvilken retning dette tar oss, og kanskje vi også bør være var på den iboende arrogansen i mennesket til å ville forutsi denne retningen. Det som er sikkert er at vi lever i en historisk definerende tidsperiode, og det er mange ulike veivalg vi som et verdenssamfunn kan ta framover.

² Labrousse 1969: 1

³ Sperber 2005: 63

Metode, teori og anvendt litteratur

Denne oppgaven er ikke ment som en ensidig årsaksforklaring til revolusjonene. Idéer som nasjonalisme og liberalisme, sosialisme og rettigheter, folkets deltakelse i nasjonen og staten gjennom stemmerett, og mye mer vises gjennom de mange befolkningenes kamper på tvers av kontinentet, hvor de reiser barrikader og krever sine rettmessige plasser i staten. Disse idéene dukket ikke opp fra ingensteder i 1848, men hadde spredt seg på tvers av kontinentet og de ulike landene i mange år, på tross av den strenge sensuren krevd av konservative krefter. Historikere som skriver om 1848 revolusjonene peker alle på disse elementene, og det med god rett fordi det var det som ble hovedtemaene i revolusjonene i ettertid. Men det som ikke får like mye plass i historiefortellingene er den utløsende årsaken til revolusjonsutbruddene, samt forklaring til hvorfor revolusjoner skjedde samtidig selv med store geografiske avstander mellom utbruddene. Det er denne oppgavens forfatter sin mening at den utløsende årsaken krever en større plass i historieskrivingen; den skal derfor *ikke* erstatte andre teorier, men snarere fylle ut det helhetlige bildet mer.

Det var vel anerkjent i sin samtid at revolusjonene var forsakert av den agrikulturelle og økonomiske krisen,⁴ men mesteparten av historieskrivingen etterpå har ikke fokusert på disse aspektene av revolusjonene da i enten lite eller ingen grad. Helge Berger og Mark Spoerer har undersøkt arbeidet til over 20 anerkjente historikere som har skrevet om revolusjonene på nasjonalt nivå på de engelske, tyske og de latinske språkene. Kun et merkbart mindretall av disse har gitt den agrikulturelle og økonomiske krisen som utløste revolusjonene stor plass i arbeidene sine.⁵ Anthony Rowley har direkte kritisert denne historieteorien, og påstår at man ikke kan snakke om en faktisk agrikulturell krise. Videre blir det påstått av han at det ikke var fare for sult blant befolkningen, og at den økonomiske "krisen" var mer en uheldig knekk i den økonomiske veksten.⁶ Dette er et nokså ekstremt syn, som denne oppgaven skal vise, og Rowley er en del av en minoritet med dette synet. På den andre siden av denne skalaen kan vi finne Jonathan Sperber som har understreket nødvendigheten av å plassere revolusjonene i en historisk kontekst, og bruker derfor en hel tredjedel av sin bok til å diskutere både det sosiale og det politiske før-revolusjonære Europa.⁷ Sperber er en av de ledende historikere i dag på 1848 revolusjonene, og denne oppgaven lener seg mye på hans ekspertise i hans verk *The European Revolutions 1848-1851*. En av historikerne som har valgt å ikke sette stor vekt på den agrikulturelle og økonomiske krisen, nevnt i Berger og Spoerer sin liste, er den tyske Dieter Dowe.⁸ Hans bok *Europe in 1848* på nesten 1000 sider diskuterer samtlige land i Europa hvor det var revolusjonære aktiviteter, men likevel er det mangelfullt når det kommer til den agrikulturelle og økonomiske krisen som utløste revolusjonene. Eksempelvis, i artikkelen om den franske revolusjonen i 1848, så er kun tre avsnitt dedikert til diskusjon og redegjøring av den før-revolusjonære krisen – det meste totalt i hele boka.⁹ Han blir likevel brukt som en supplerende kilde for å sørge for et balansert syn gjennom hans arbeid som redaktør, til tross for den tunge vekten av det

⁴ Ibid: 111

⁵ Berger & Spoerer 2001: 3

⁶ Dowe et al. 2001: 95

⁷ Sperber 2005

⁸ Dowe et al. 2001

⁹ Ibid: 94f

politiske, i tillegg til at han har bidratt til en god forståelse av hendelsene som skjer i under selve revolusjonene, selv om det ikke er innenfor rekkevidden av denne oppgaven. For å skaffe mer kvantitativ data om levesituasjonen til den europeiske befolkningen fram til 1848, f.eks. lønn og matpriser, så benytter denne oppgaven seg av Wilhelm Abels grundige arbeid i boka *Agricultural Fluctuations in Europa*.¹⁰ Tidsrommet i denne boka strekker seg fra 1300-tallet og fram til og med 1900-tallet, og de lange linjene blir godt presentert av Abel. Oppgaven vil også benytte seg av de glimrende funnene til Berger og Spoerer i *Economic Crises and the European Revolutions of 1848*.¹¹ De har brukt kvantitative data for å bevise koblingen mellom den agrikulturelle krisen og de revolusjonære utbruddene. Ellers vil oppgaven benytte seg av andre diverse historikers syn og funn relatert til problemstillingen, enten direkte eller indirekte. Eksempler er Zadoks¹² og Vanhaute et al.¹³ som har hver forsket dypt på den agrikulturelle krisen, og Ward-Perkins¹⁴ som har sitt fokus på den kommersielle krisen som fulgte. Oppgaveskrivingsprosessen har foregått ved at undertegnede har først lest litteratur om selve revolusjonene, men hovedsakelig har tyngden av lesestoffet vært sentrert rundt første halvdel av 1800-tallet. Etter å ha undersøkt den varierende litteraturen som eksisterer og som var tilgjengelig (til tross for stengte bibliotek), så er litteraturen brukt i denne oppgaven det som har kommet gjennom nåløyet, og skriveprosessen basert på kunnskapen derfra.

Oppgaven lener seg derfor på disse andrehåndskildene i et forsøk på å skape et narrativ som kan forklare hvordan de fleste lavere klassene av befolkningene i Europas stater levde miserable liv, og at dette nådde et krisepunkt hvor revolusjoner ble utløst. Dette er derfor hovedsakelig en kvalitativt orientert oppgave. Likevel er det hensiktsmessig å ta i bruk kvantitativ data for å observere forandringene gjennom den første halvdel av 1800-tallet, og oppgaven skal derfor se på talldata om befolkningsvekst, lønn og hvetepriser. Befolkningsvekstdataen skal ikke bare implisere den økende sårbarheten til statenes infrastruktur, siden denne befolkningsekspløsjonen grunnet den agrikulturelle revolusjonen skjedde raskere enn statene klarte å tilpasse seg til den, men den skal senere i oppgaven også vise hvordan krisetiden i 1845-1848 påvirket befolkningsveksten. Dataen om lønn skal vise at den relative fattigdommen økte opp mot krisetiden, og hvordan dette på et eller annet punkt ville føre til et stopp i det nye "forbrukersamfunnet", hvor materielle goder produsert i industrisektoren ble et grunnlag for økonomien. Hveteprisedataen skal illustrere hvor kraftig dette sjokket var for befolkningen, og at faren for å sulte i hjel var reell for de lavere klassene. I tillegg blir disse dataene diskutert opp mot hverandre: den økende befolkningen minker etterspørselen for arbeidskraft som senker gjennomsnittslønn, synkende lønn og økende kornpriser fører til desperasjon etter mat, og de økende matprisene er, blant annet, et resultat av det høye befolkningstallet.

Oppgaven vil også underveis referere til enkelte teorier. Det er underforstått at leseren har et grunnleggende kjennskap til 1848 revolusjonene, den industrielle og agrikulturelle revolusjonen, og mer fra denne tidsperioden, men likevel er det hensiktsmessig å kort

¹⁰ Abel 1980

¹¹ Berger & Spoerer 2001

¹² Zadoks 2007

¹³ Vanhaute, Paping & Gráda 2006

¹⁴ Ward-Perkins 1950

avklare teorier som ligger i bunn for undertegnedes forståelse under skrivingen av denne oppgaven. Malthusisk teori, foreslått av Thomas Malthus i 1798 i *An Essay on the Principle of Population Control*, påstår at befolkningsvekst skjer eksponentielt mens næringsressurser vokser linjert. Når befolkningsveksten da når et visst krysningspunkt, så vil det føre til sykdom, hungersnød og krig som vil gjenopprette den naturlige balansen i dette økosystemet.¹⁵ Malthus fikk i sin samtid, og senere fram til og med i dag, sterk kritikk (og støtte), men denne teorien fikk store påvirkninger innenfor politikk og økonomi, og skapte konservativ diskurs som ofte talte imot de lavere klassene og at de selv var årsaken til vidspredt fattigdom. Den andre teorien ble presentert av Camille-Ernest Labrousse i 1948 i *How Revolutions Are Born* hvor han påstår at de franske revolusjonene i 1789, 1830 og 1848 ble alle forsakket av hungersnød og økonomisk krise.¹⁶ Hans filosofi vil derfor skinne igjennom underveis i teksten, og arbeidet hans har derfor en tydelig påvirkning på både denne oppgaven. Med unntak av Anthony Rowley (hvis hovedverk var utilgjengelig grunnet stengte biblioteker), så har ikke oppgaven funnet teorier og historikere som direkte motsvarer det som blir presentert her. Det finnes likevel mange teorier knyttet til 1848 revolusjonen. Eksempelvis har vi *Transurban Interconnectivities* av Claus Møller Jørgensen som diskuterer hvordan idéene spredte seg mellom byene, kontra landene, i Europa.¹⁷ Et annet, mer velkjent eksempel på revolusjonær teori kan vi få av Karl Marx og Friedrich Engels, funnet i tekstene deres om revolusjonene i 1848.¹⁸ Men nesten samtlige av teoriene som er funnet komplementerer synspunktet i denne oppgaven, snarere enn å motbevise dem, de gir et bredere, mer helhetlig bilde av revolusjonene i 1848 og den historiske konteksten knyttet til og rundt de. Derfor er det viktig å igjen understreke at årsaksforklaringen vist gjennom denne oppgaven kun er en del av et større bilde.

¹⁵ Malthus 1798

¹⁶ Labrousse 1969

¹⁷ Jørgensen 2011

¹⁸ Marxist.org 2020

Et halvt århundre mot revolusjonene

Vest-Europa før 1845

For å kunne forstå hendelsene og konsekvensene av hva som skjedde i Europa mellom 1845 og 1848, så må det tidsrommet plasseres i en større kontekst. Det er derfor nyttig å fremlegge hvordan situasjonen i Vest-Europa var for innbyggerne tiårene før revolusjonsutbruddene. Men hva var Europa da? Hvem var innbyggerne? Hvordan så samfunnet ut? Dette kapitlet skal forsøke å vise hvordan de første fire tiårene av 1800-tallet var preget av en enorm befolkningseksplasjon, en økende urbaniseringsprosess, og en sterk økonomisk vekst. Den enorme majoriteten av befolkningen på tvers av landegrensen var bønder (*eng*: peasants). På tross av at oppgaven fremstiller denne distinksjonen og henter vekk fra bønder som matprodusenter, så var likevel Europa kjennetegnet som et agrarsamfunn. Distinksjonen blir dog brukt for å vise til den begynnende industrielle revolusjonen som pågikk sakte, men sikkert på kontinentet, noe som blir diskutert nedenfor. Men først, hva mener vi med kontinentet i denne oppgaven?

Europa i deler

Europa kan grovt deles inn på mange måter, basert på hva man velger å fokusere på. En geografisk vest/øst og nord/sør-fordeling er generell ganske simpel og enkel å forholde seg til. Denne oppgaven skriver hovedsakelig om Vest-Europa, og det inkluderer i vilkårlig orden Frankrike, Tyskland, Nederland, Belgia og Storbritannia. I tillegg nevnes andre nasjoner for å skape en større sammenheng, f.eks. Irland og den italienske halvøya. Når vi benytter oss av begrepet *fastlandet*, så impliserer det en ekskludering av de britiske øyer. Tyskland som en enhetlig stat vil ikke eksistere før i andre halvdel av 1800-tallet, og var på dette tidspunktet et samlebegrep om statene som var en del av det tyske forbund (etter Wienerkongressen i 1815). Selv om Østerrike var en del av det tyske forbund, så regnes ikke dette keiserriket som en del av Tyskland her.

En annen måte å dele opp kontinentet på er å basere oppdelingen på eierskap av land, og rettighetene som hører til det. Sperber peker med dette grunnlaget på en tredeling i Europa.¹⁹ Vest i Europa, som da i dette tilfellet er Frankrike, Spania, de italienske statene, Nederlandene, Sveits, Skandinavia, samt enkelte stater vest i Tyskland, hadde gitt rettigheter til befolkningene sine etter den franske revolusjonen i 1789. Den føydale strukturen som var under ancien régime var avskaffet. Landeierskap og den agrikulturelle sektoren var preget av det frie kapitalistiske markedet som gjorde (i teorien) at alle kunne eie, leie, kjøpe og selge land. Praktisk sett så var de fleste bønder ikke i eierskap av jord, men når de arbeidet på denne jorden, så gjorde de det som frie arbeidere i bytte mot kompensasjon i form av valuta, mat og/eller andre produkter. Hvis de ønsket det, så var de frie nok, i en legal forstand, til å kunne reise vekk og finne annet arbeid et annet sted. Dette var en sterk motsetning til øst i Europa, hvor det føydale systemet fortsatt var i effekt. Øst-Europa her betyr deler av Øst-Tyskland, de østlige delene av Habsburgriket, Russland, samt Moldova og Valakia som var under tyrkisk styre. Her var de fleste bønder livegne. Forskjellen mellom en slave og en livegne var at slaver var eid som objekter, mens det var kun arbeidskraften til de livegne som var eid av jordeierene. Siden arbeidskraften var eid så betydde dette at de ikke hadde geografisk eller sosial mobilitet og rettighet til å stige vekk fra livegenskapen. De eide

¹⁹ Sperber 2005: 10f

ikke jord selv, men arbeidet på sine jordeieres eiendom. I de østligste delene var fysisk avstraffelse og lignende "arbeidsmotivasjon" utbredt, i form av f.eks. pisk og kjepp. Den tredje og siste fordelingen av Europa var plassert geografisk og sosialt mellom øst og vest de i gjenstående statene i Tyskland og den tysktalende delen av Østerrike. Her hadde bønder geografisk mobilitet, samt valgfrihet over hva de grodde på jorden de arbeidet (som var eid av jordeiere), men de var legalt bundet til å betale "tributter" til jordeierne, som fortsatt hadde legalt eierskap over jorden. Det var, i teorien, mulig for disse bøndene å betale jordeierne en stor sum for å frigjøre seg fra dette eierskapet, men grunnet dårlige økonomiske kår så var dette veldig sjeldent. Ønsket etter å ha de samme rettighetene i øst som de hadde i vest var en av flere delårsaker til de kommende revolusjonene i den østlige delen av kontinentet. Siden dette allerede eksisterte i den vestlige delen av Europa, så hadde de revolusjonære andre mål.²⁰

Befolkningsveksten i urban- og agrarsamfunnet

Nå som det geografiske Europa er definert, må vi se på befolkningsveksten. Den økende befolkningsveksten førte til ulike utfordringer gjennom det 19. århundret. Etter å ha stagnert i århundrer, økte befolkningen drastisk i det moderne Europa gjennom 1800-tallet. Selv om det er fortsatt mye diskusjon rundt ulike årsaker til denne befolkningsveksten, så kan likevel flere trekkes frem som sikre faktorer. Den fremste av disse årsakene var den synkende dødeligheten i befolkningen. Særlig barnedødeligheten gikk ned. Det vanlige før var familier som tidligere fikk gjennomsnittlig 4-5 barn og mistet gjennomsnittlig to, noe som førte til en slags demografisk balanse som holdt befolkningsveksten relativt lav. Dette var da i tillegg til annen dødelighet i samfunnet forårsaket av sult, sykdom, krig, etc. I kampen mot sykdom så hadde mennesket gjort noen forbedringer innad i medisinfeltet på begynnelsen av 1800-tallet. Den første vaksinen mot kopper er et eksempel på dette, og selv om medisinvitenskapen virkelig tok av først på andre halvdel av 1800-tallet, så var Edward Jenners koppevaksine et symbol på mulighetene i menneskets kamp mot døden selv. En annen årsak til høy dødelighet er krig. Etter Napoleons (andre) fall i 1815, så gikk Europa inn i en lang og uvanlig fredsperiode. I tillegg til at menn ikke døde i kamp, så brakte heller ikke soldater med seg pandemier, noe som ofte var tilfellet i krigstider.²¹

Den virkelige store forandringen som førte til økt befolkningsvekst skjedde innenfor jordbruket, og avkastningen derfra, som hadde stadig blitt forbedret gjennom tidene, f.eks. med tilførselen av turnips og kløver for å få nitrogen i jorden. Denne typen effektivisering av jordbruket var viktig for å få mer mat til befolkningen.²² Men den planten som virkelig fjernet flaskehalsen for maternæring var poteten. Lett å gro, stor avkastning, den ga en god metthetsfølelse, den tilførte C vitamin til kostholdet og gjorde det sunnere og poteten ga i tillegg to-tre ganger så mye kalorier som hvete dyrket på samme areal. Siden den ikke krevde noen hestekrefter og kunne bli sådd og grodd på relativ infertilt land, så kunne den bli grodd i alle hageflekker, til og med i byene.²³ Poteten ble raskt en grunnpilar i det gjennomsnittlige europeiske husholdet, på lik linje med hvete og rug. Det var da, oppsummert, en sunn grobunn for sterk befolkningsvekst

²⁰ Ibid

²¹ Myhre 2015: 72-75

²² Eriksen 2010: 32

²³ Vanhaute et al. 2006: 6f

i Europa gjennom 1800-tallet.²⁴ I de italienske statene økte befolkningen fra rundt 1800 til 1850 fra 17 millioner til 24 millioner, i de tyske statene økte befolkningen fra under 22 millioner til 33 millioner, og i Frankrike så økte befolkningen fra 26 millioner til nesten 36 millioner.²⁵ Men til tross for at matproduksjonen ble økt betraktelig, så var det muligens ikke nok til å holde tritt med befolkningsveksten. Medianhøyden til ungdommer ble redusert mellom 1830- og 1860 i den vestlige delen av Europa, til tross for at det var store økonomiske og agrikulturelle fremskritt.²⁶ Dette tyder på underernæring, men likevel så økte befolkningen drastisk. Disse statene hadde ikke erfaring eller infrastrukturen til å takle denne veksten, som skulle føre til flere problemer.

Urbanisering er en prosess hvor man snakker om økningen av prosentandelen av befolkningen i store byer, men dette begrepet impliserer samtidig den kulturelle dominansen av byverdier over landsbyverdier.²⁷ Store byer rundt begynnelsen av 1800-tallet var gjerne store havnebyer dominert av rike handelsmenn og det kommersielle elitesamfunnet de var en del av. Store byer kunne alternativt være politiske sentre, slik som hovedsteder, hvor den regjerende makten var geografisk plassert som følge av tradisjon og historie. Disse byene ble stadig større som følge av blant annet den nødvendige økende administrasjonen til de ulike rikene, av aristokratiet som deltok i politikken og underholdningen, og grunnet urbaniseringen av den voksende middelklassen. Disse, og flere årsaker, førte til flere jobber som igjen tiltrakk flere mennesker, og så videre. Men det er likevel anakronisk å snakke om metropoliser som vi kjenner til dem i dag. Den langt store majoriteten av befolkningen bodde i distriktene, og kanskje kun en tiendedel hadde flyttet til byene rundt 1800-tallet. Storbritannia var en av de ytterst få byene i verden hvor den urbane befolkningen økte hyppigere enn resten av befolkningen.²⁸ I lik grad med befolkningsveksten i forrige avsnitt, så var dette merkbart i de ulike storbyene på kontinentet. Dette kan vi se i tabell 1 nedenfor.²⁹

Storbyer	1800	1850	Befolkningsvekst 1800/1850
Berlin	170 000	419 000	+144%
Frankfurt a.M.	38 000	60 000	+58%
München	40 000	96 000	+140%
Paris	547 000	1 053 000	+93%
London	1 117 000	2 685 000	+140%
Manchester	75 000	303 000	+304%
Liverpool	82 000	376 000	+359%

Tabell 1: befolkningsvekst i utvalgte Europeiske storbyer 1800-1850

²⁴ Zadoks 2007: 20f

²⁵ Sperber 2005: 23f

²⁶ Vanhaute et al. 2006: 4f

²⁷ Bayly 2004: 183f

²⁸ Ibid: 185

²⁹ Dowe et al. 2001: 350

Til tross for den hyppige urbaniseringsprosessen, så var Europa hovedsakelig et agrarsamfunn. Selv områder med høy industrialisering som Rhinland eller Böhmen, så var det mot midten av århundretallet i disse områdene henholdsvis 40% og 55% av innbyggerne bønder som produserte mat. I 1851 viste en fransk folketelling at 64% av landets arbeidstakere var aktive innenfor agrikulturell drift. Reiste man lenger sør og/eller øst så økte dette tallet betraktelig. Av arbeidsbefolkningen i Galicia (Østerriksk grense mot Russland) så var 85% bønder; helt sør på den italienske halvøy i Basilicataregionen var denne andelen 89%.³⁰ Disse tallene er da naturligvis høyere på begynnelsen av 1800-tallet, da den industrielle revolusjonen enda ikke hadde begynt å utvikle seg på fastlandet. Som nevnt ovenfor finnes det ulike måter å dele inn Europa på; dette inkluderer agrikulturell produksjon. Her kan Europa deles i tre deler. Den første fordelingen var kornproduksjonen som hovedsakelig i nord og øst var basert på rug, og som i sør og vest var basert på hvete. Kornproduksjonen var en sikker kilde til både inntekt og kalorier, og til tross for at prisene hadde falt tidlig på 1800-tallet, så begynte disse gradvis å øke igjen etter dette. Dette var et resultat av den agrikulturelle revolusjonen, ofte diskutert sammen med den industrielle. Denne revolusjonen førte til økt produksjon av mat som følge av at dyrkbar jord ble omfordelt på landsbynivå, tilførsel av nye produkter som poteten og mais, avlingsrotasjon som fjernet behovet for brakk jord, og mye mer. Det var ikke alle områder i Europa hvor kornproduksjon var mulig derimot. Spesielt i sør, grunnet topografien, var alternative produkter nødvendige. Her var det mange muligheter, men de tre viktigste produktene var vin, oliven og silke. Disse hadde fluktuerende, dog ofte høy markedsverdi, men ulempen var at disse varene måtte først selges for at man senere kunne kjøpe mat fra andre regioner. Et eksempel på et område dominert av denne produksjonen er nord på den italienske halvøya, noe som har ført til den økonomiske ulikheten mellom nord og sør i Italia. Den siste delingen basert på agrikulturell produksjon var geografiske områder som fjell, ulendt terreng og hardt vær som førte til at det ikke var mulig å gro store mengder korn og andre markedsprodukter. Her måtte bøndene ty til beite og dyreoppdrett. Meieriproduksjonen i Alpene er et eksempel på dette, men som oftest var denne typen bønder de aller fattigste i Europa grunnet de harde levekårene.³¹

Industrialisering og økonomisk vekst

I løpet av de første tiårene av 1800-tallet så ankom industribyene kontinentet, slik de hadde gjort i England. Disse var plassert i de landlige områdene hvor man kunne finne kull, altså vekk fra de politiske sentrene. Belgia var det første landet hvor industrialiseringen virkelig satte tidlig spor, og den spredte seg derfra til den nordlige delen av Frankrike og østover til Rhinland og Westfalen i nordvestlige Tyskland. Dette var definitivt det største industriområdet på fastlandskontinentet, altså utenfor England. To andre, signifikante industriområder var lenger sør-øst i Sachsen (Tyskland) og Böhmen (Østerrike), og grenselandet mellom Frankrike, Tyskland og Sveits nær Alsace.³² Dette er områder med større kullforekomster hvor de første store fabrikkene som belaget seg på dette drivstoffet til dampmaskinene ble først bygd. Rundt disse ble de første industribyene også bygd, bosatt av de første industriarbeiderne. Proletarene, som Karl Marx ville kalt de. Historieskriving skildrer ofte disse proletarene som produkt av industrialiseringen, som arbeidere i moderne fabrikker og byggingen av disse. Men

³⁰ Sperber 2005: 5

³¹ Ibid: 8-10

³² Ibid: 13

Bayly påpeker at industrialisering må sees på som mer enn å bygge fabrikker. Industrialisering innebærer også å etablere administrative systemer og kontroll av faglært arbeid, ressursstyring av råmaterialer, samt etablere transport og butikker for det som blir produsert.³³

Med industrialiseringen kom klassesamfunnet tett på. Bare noen få generasjoner før 1840-tallet så var standssamfunnet den naturlige inndelingen for befolkningen. Patriarkalsk preget, den økonomiske situasjonen til enkeltmennesket var derfor ikke like viktig som hvem som var foreldrene til personen. Fremveksten av klassesamfunnet førte til at sosiale bånd ble dannet og opprettholdt horisontalt fremfor vertikalt, og dette preget sterkt relasjonene mellom de nå ulike klassene. Arbeideren gikk fra å ha en personlig relasjon (enten god eller dårlig) med en jordeier, til en mer anonym relasjon med en arbeidsgiver. Dette er vel og merke en overgangsprosess som tar lang tid, og som varierer geografisk. Overgangen til et klassesamfunn skjedde tidligere i vest, spesielt Storbritannia og deretter Nederlandene, Frankrike og de tyske statene. Lenger øst kom forandring mye senere, og selv det gamle føydalsamfunnet skulle ikke bli oppløst før etter 1848 revolusjonene var ferdige helt øst i det Østerrikske keiserriket. Men i denne diskusjonen om sosiale levekår er det likevel hensiktsmessig å plassere befolkningen i ulike klasser basert på deres økonomiske situasjon, til tross for den flytende overgangen mellom et standssamfunn og klassesamfunn. Dette gjør det lettere å illustrere fattigdommen som var så utbredt, som vi senere skal se nærmere på. Bønder ute i distriktene og svenner i byer var begge en del av de laveste klassene, altså arbeiderklassen og lavere middelklasse, nettopp fordi den økonomiske situasjonen begrenset deres sosiale, og til en viss grad også den geografiske, mobilitet deres.³⁴

Den sterke økonomiske veksten fulgte tett den industrielle revolusjonen. Før industrialiseringen ble sentralisert i de urbane områdene så hadde flere land vært igjennom en lang periode med såkalt "proto-industrialisering", hvor arbeidskraften var desentralisert og lokalisert i husstandene på tvers av de ulike landene.³⁵ Her arbeidet bønder, da helst kvinner, i hjemmet og produserte enten ferdige varer eller delmaterialer i sine egne hjem for organiserte kjøpmenn som solgte produktene videre. Dette systemet, forlagssystemet, var driftet av kjøpmenn som ga eller solgte råvarer til arbeiderne sine som da produserte markedsvarer for kjøpmannen. Til gjengjeld var dette hovedinntektskilden til husstandene, de fikk lønn som ikke bare betalte for mat, men også penger til overs for å handle andres markedsvarer. Dette førte til en spesialisering av arbeidskraft i befolkningen som var holdbar og stabil helt frem til de før eller senere ble erstattet av de sentraliserte fabrikkene. Denne overgangen gikk parallelt med overgangen fra standssamfunn til et klassesamfunn, som diskutert ovenfor. Disse sentraliserte fabrikkene hadde sin styrke i bl.a. masseproduksjon av markedsvarer. De som på dette tidspunktet fortsatt arbeidet i en del av forlagssystemet klarte ikke å produsere varer like kjapt som fabrikkene. Selv om kvaliteten muligens var bedre i de hjemmeproduserte varene, så var de masseproduserte varene så mye billigere at markedet hadde en preferanse for disse. Dette betydde at for de hjemmearbeidene så måtte de arbeide hardere, lengere og for mindre lønn enn fabrikkarbeiderne. De ble sakte, men sikkert utkonkurrert. Dårlige arbeidsforhold og lav lønn, ikke bare for menn, men også kvinner og barn, økte profitten til produksjonseierne. Selv om lønningene stod

³³ Bayly 2004: 177

³⁴ Myhre 2015: 110-114

³⁵ Eriksen 2010: 30f

stille, så ble mellom 1830 og 1850 produktiviteten og overskuddet i tekstilindustrien to-til tredoblet.³⁶

De direkte konkurrentene til både fabrikker og proto-industrien var håndverkmestere og svenner (*eng: masters and journeymen*). De mest fremtredende yrkene innenfor håndverkfaget var skreddere, skomakere, kabinettmakere, murere og snekkere, og disse spilte en stor rolle i de lokale samfunnene de arbeidet i. Disse utførte arbeid som ikke liknet masseproduksjonen som var på framgang i samfunnet, og det var spesielt tre kjennetegn som skilte håndverkere fra forlagsarbeidere. De var mer sannsynlig til å bosette seg i større urbane områder, der forlagsarbeidere i større grad var mer landlige. Håndverkere var som oftest i mannsdominerte yrker, der forlagsarbeidere var i større grad kvinner. Sist, så hadde håndverkere en karrierevei framfor seg. De begynte som lærlinger i en ungdomsalder, til svenner, til å bli omreisende arbeidere innenfor fagfeltet sitt før han nådde en gammel alderdom og ble en håndverksmester og slo seg til ro med sitt eget verksted hvor han ansatte egne svenner og trente opp egne lærlinger.³⁷ Før den franske revolusjonen i 1789, var disse håndverkerne medlemmer av sine respektive laug, eller gilder (*eng: guilds*) drevet av mestere innenfor sine fagfelt. Disse laugene bestemte priser, lønninger og produksjon, samt styrte hvem som kunne utøve håndverksyrket. Disse laugene hadde såpass stor makt at de dikterte moral og privatliv til sine medlemmer. Denne styringen av yrket og produksjonen var i stikk strid med den frie markedsøkonomien, og da videre til de liberale revolusjonære. I 1791 ble disse laugene legalt avskaffet i Frankrike og videre østover i kontinentet i omtrent samme områder hvor føydalismen ble avskaffet.³⁸ Til tross for at laugene ble offisielt avskaffet, så forble de en del av håndverkersamfunnene. Håndverksmesterne samlet seg likevel i ulike organisasjoner eller religiøse ordener, likeså med svenner, som fortsatte med tradisjonen med å veilede svenner rundt i sine respektive land. Det var som oftest alltid flere mestere enn svenner, og grunnet den sosiale posisjonen til mestere så hadde de oftere fast ansettelse, inkludert i en selvdreven forstand, framfor svennene som var ansett til å være kun midlertidige ansatte. Det var derfor en tendens for svenner å være arbeidsledige.³⁹ Denne overordnede styringen av svenner og fagfeltet, samt friksjonen dette skapte mellom svenner og mestere, og resten av markedssamfunnet, skulle spille stor rolle i de kommende revolusjonene i 1848 da det var nettopp disse som skulle være deltakende i å reise barrikadene.

Fattigdom og levestandard

Friedrich Engels publiserte i 1845 *Conditions of the Working Class of England*, hvor han redegjorde for hvordan industrialiseringen av samfunnet var årsaken til de dårlige levekårene til proletariatet; at dette var årsaken til den vidspredte fattigdommen. Wilhelm Abel peker derimot på arbeidet til Bruno Hildebrand som motsatte seg Engels sine teorier i 1922, og diskuterer hvordan majoriteten av befolkningen allerede før industrialiseringen var fattig.⁴⁰ Det er anakronisk å sidestille det industrialiserte samfunnet på fastlandet med industrialiseringen i England på samme tid rundt 1800, spesielt siden England hadde et større forsprang i den industrielle revolusjonen og derfor

³⁶ Ibid: 64

³⁷ Sperber 2005: 17

³⁸ Ibid: 17f.

³⁹ Dowe et al. 2001: 620f

⁴⁰ Abel 1980: 242

det moderne samfunnet. Likevel vil en redegjørelse av levekårene for de lavere klassene i Berlin og Paris rundt 1800 gi en pekepinn på de sosiale forholdene, samt skape et grunnlag hvor vi kan se utviklingen mot midten av århundret. Men hva var vilkårene for at en person var fattig i 1800? Vi kan bruke Berlin som et eksempel. I november, samme år, beordret Fredrik Wilhelm III av Preussen at "fattige" skulle få offisielle kort til å kunne kjøpe inn militærbrød for halvparten av markedsprisen i Berlin. De som ble regnet som fattige som ikke kunne fø seg selv ble, etter mye diskusjon, regnet som følgende:

- 1) Rundt 1000 fattiglemmer (*eng: paupers*) som hadde vært til da helt avhengig av fattigkassen (*eng: workhouse*) på bekostning av kommunen
- 2) De fattige tekstilarbeiderne. Det var beregnet av offisielle ministre til å utgjøre rundt 12 000 personer, men kongen telte de mellom 5000-6000 stykk
- 3) Fattige fagfolk, dvs. håndverkere, handelsmenn og andre der inntekten ikke var nok til å betale selv for de simpleste nødvendighetene for å overleve. Dette var rundt 2000 personer.
- 4) Administrative statsansatte som tjente minst i hierarkiet, nevneverdig sendebud og kopiskribenter. Dette var rundt 1500 personer.

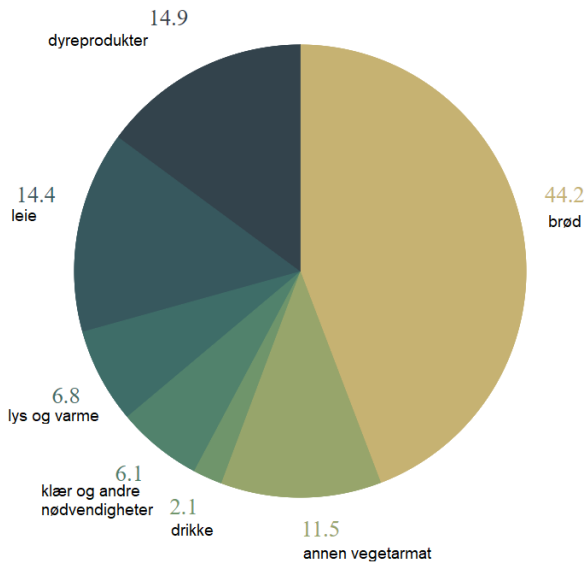
Til sammen blir dette rundt 10 000. Abel anslår at hvis man også regner med de i familien som var avhengige av disse fattige, så var realtallet et sted mellom 30 000 til 40 000. Ved å sammenligne disse tallene med befolkningen til Berlin i år 1800, minus den militære befolkningen som var 150 000 så konkluderer Abel at hver fjerde eller femte berliner, selv etter de strenge vilkårene summert ovenfor, ikke hadde råd til de barest livsnødvendighetene for å overleve.⁴¹ For å undersøke levestandarden videre til den gjennomsnittlige arbeideren så må vi sammenligne inntekter med utgifter. I 1800 kunne en murer eller snekker som svenner (i arbeid) i gjennomsnitt tjene en verdi av 5,6 g sølv eller 6,7 kg hvete. Abel beregnet på utgiftene til denne gjennomsnittsarbeideren, forutsatt at han hadde en familie på fem stykk, ved å sammenligne de med samtidens priser på leie, mat, drikke, klær, etc., og kom frem til den prosentvise utgiftsfordelingen i figur 1 under.⁴² Når man analyserer denne husholdningsøkonomien, så må man også ta i bruk Engels Lov, oppkalt etter den tyske statistikeren og økonomen Ernst Engel. Hans lov sier at når en husholds inntekt øker, så blir den prosentvise andelen på mat minket. Dette gjelder også i motsatt retning: når en husholds inntekt synker, så vil den prosentvise andelen på mat øke.⁴³ Dette blir tilfellet utover 1800-tallet når lønna til den gjennomsnittlige husstanden minkes – en større andel av inntekten må derfor bli brukt på mat, og det blir mindre igjen for andre materielle goder. Derfor, oppsummert, så blir (Friedrich, ikke Ernst) Engels teori om at det er industrien som skaper fattigdommen motbevist. Ved å se på hvordan det pre-industrielle samfunnet var, selv mot midten av 1800-tallet, så hadde tendensene til fattigdom rot i den eldre vestlige historien, og ikke i den kommende industrielle historien.⁴⁴

⁴¹ Ibid: 244f

⁴² Ibid: 246f

⁴³ Kenneth & Jiawei 2017

⁴⁴ Abel 1980: 259f

Figur 1: Utgifter til en murers familie på fem stk., Berlin 1800. Næringskilder utgjør 72,7 %.

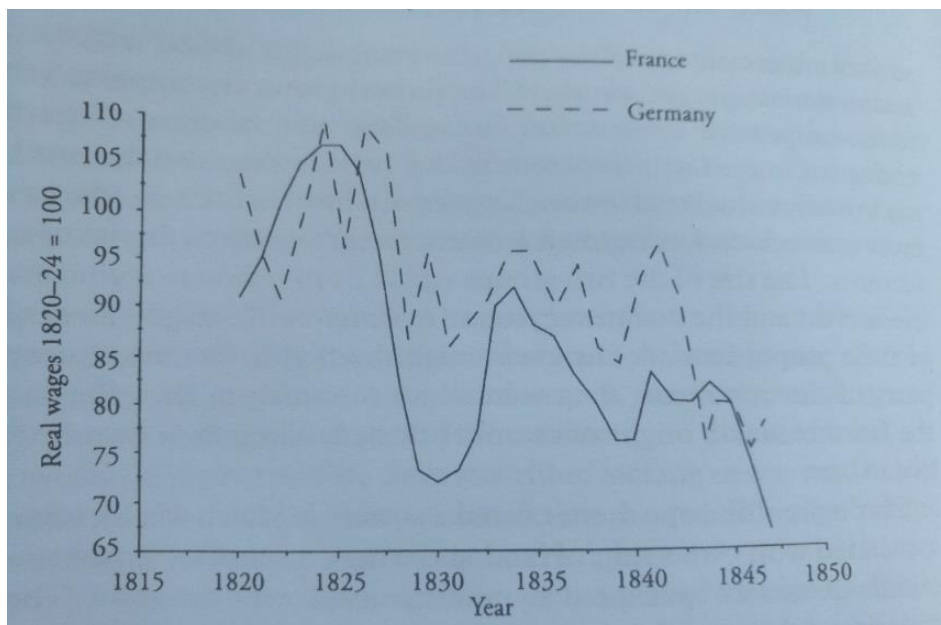
Den hyppige økende befolkningsveksten, som er redegjort ovenfor, forklarer hvorfor den økonomiske utviklingen går slik den gjør utover første halvdel av 1800-tallet. De europeiske statene hadde hverken erfaringen eller infrastrukturen til å takle denne veksten. Hvordan kunne de fø, beklede og sette disse ekstra menneskene ut i arbeid? Storbritannia hadde allerede løst dette problemet etter sin egen hyppige befolkningsvekst ved å modernisere den agrikulturelle sektoren.⁴⁵ Ved å effektivisere matproduksjonen, kunne man med færre arbeidere produsere enda mer mat. Ved hjelp av den økende industrialiseringsprosessen så kunne disse menneskene uten arbeid bli satt til å produsere materielle goder, produsere industrielle varer som kunne bli brukt i mer arbeid og produksjon, som igjen åpnet for flere jobber. Dette stimulerte den økonomiske veksten, som økte konsumerevnen til befolkningen, som førte til mer etterspørsel, osv. Moderne kapitalisme og konsumerisme var derfor løsningen. Storbritannia lå foran på dette feltet, og det ble forsøkt å emulere det på kontinentet. Utviklingen på fastlandet skjedde dog mye mer langsomt da den agrikulturelle moderniseringen klarte akkurat å holde tritt med befolkningsveksten. På den andre siden, så ble den industrielle overgangen mye mer langsomt, sammenlignet med Storbritannia, og de ekstra arbeidshendene gikk gjennom proto-industrialiseringen først ved at forlagssystemet ble brukt som en buffer, samtidig som at håndverkerfagene fikk stadig flere arbeidere. Selv om den overordnede økonomiske veksten økte, så gjorde dette samtidig at flere arbeidere innenfor produksjon av de materielle varene førte til et større tilbud enn etterspørsel, mens innenfor matproduksjonen så var etterspørselen mye høyere enn tilbudet.⁴⁶

Mens matprisene sakte, men sikkert økte, så skjedde det motsatte for lønnen til arbeidere som produserte de materielle varene. Enten det var dagarbeidere, fabrikkarbeidere, svenner og mestere, eller forlagsarbeidere, så gikk gjennomsnittslønna ned gjennom mot 1840-tallet. Dette kan vi se på figur 2 under ved å se den prosentvise

⁴⁵ Sperber 2005: 24

⁴⁶ Ibid: 24f

endringen av lønn mellom Tyskland og Frankrike.⁴⁷ Mellom 1820-tallet og 1840-tallet så ble reallønnen minket med rundt 20 prosent, før den kommende krisen traff. For entreprenører så var denne perioden risikabel for investeringer i produksjonen, siden den generelle befolkningen hadde så lav kjøpekraft og markedet var såpass usikkert og praktisk talt lukket. Den beste måten å åpne markedet for nye investeringer på 1800-tallet var uten tvil jernbanen. De sikre investeringene var også innenfor banksektoren og aksjemarkedet, samt denne nye markedseksponeringen. Dette fikk alvorlige konsekvenser, og blir derfor diskutert i et eget kapittel.

Figur 2: Reallønn i Frankrike og Tyskland, 1820-1847

⁴⁷ Ibid: 24

Europa i 1845 til 1847 - The Hungry Forties

Den agrikulturelle krisen i 1845 og 1846 var en av flere hovedårsaker til den økonomiske krisen som skulle komme det følgende året. Det begynte med kollapset av potetproduksjonen i Europa. Dette var det første store kollapset av poteten som til da hadde vært ikke bare en pålitelig kilde til næring, men også en livsnødvendig en. Når dette ble kombinert med et uår i kornproduksjonen, så førte det til hungersnød på tvers av kontinentet. Uår i kornproduksjonen var ikke noe nytt i Europa, men som følge av den relativt enorme befolkningen, og at den andre hovedkilden til næring også var borte, så var den dårlige kornproduksjonen begeret som fikk koppen til å renne over. Prisene på all mat, spesielt hvete, skøyt i været, og kun de med penger hadde råd til å overleve de neste tre årene. En katolsk avis i Frankrike skrev 3. november 1846 at medlemmene av regjeringen tar ofte skryt når velferden i landet går oppover, så de burde ikke være overrasket over at noen setter ansvaret på dem når situasjonen snur og folkelig uroligheter oppstår.⁴⁸

Det begynte med et skip som la til i Belgia i 1844 fra Nord-Amerika, og skipet brakte med seg potetpesten. Denne sykdommen begynte å påvirke poteter i 1844, men det ble først katastrofalt året etter.⁴⁹ Poteten var, som nevnt ovenfor, en grunnpilar i dietten til den nye arbeiderklassen og den lavere middelklassen. Det var ikke bare en delårsak til den økende befolkningsveksten, men det var også hovedkilden til næring som det gjennomsnittlige husholdet var avhengig av for å overleve. I en delprovins i Preussen, skriver en professor i Königsberg, at en hel tredjedel av bondebefolkningen ikke har råd til korn, og må klare seg helt og holdent av poteten.⁵⁰ Skipet som ankom Belgia hadde med seg potetfrø, dessverre smittet med potetråte i Amerika, og spredte seg raskt til nabolandene, og resten av kontinentet. Den ankom Belgia i juni, og ble spredt til Nederland, nordlige Frankrike og nabokysten i England på bare få uker. Etter en måned rundt midten av august så hadde den nådd vestlige Tyskland, sør i Danmark, resten av England og øst i Irland. I midten av september rammet den hele Irland, deler av Skottland, østlige Tyskland, samt sør i Norge og Sverige.⁵¹ Potetråte (*phytophthora infestans*) er en sykdom som mugner poteten mens den ligger i jorda og gjør den helt uspiselig. Den rammet potetene i Europa ekstra hardt grunnet den manglende diversiteten av potetarter på kontinentet. Siden dette skjer under bakken, så kunne ikke bøndene i 1845 vite om katastrofen før etter potetene ble høstet. Bøndene fikk et grimt syn da de høstet de uspiselige potetene, for de måtte da gå inn i en vinterperiode hvor den ene av de to grunnpilarene i næringskilden hadde kollapset. Denne potetråten skulle ikke bare bli for et år, men sykdommen herjet kontinentet fram til 1852. Potetråten rammet nesten samtlige land i Europa, men noen ble rammet hardere enn andre, slik som Irland.⁵² Som følge av at poteten forsvant fra matmarkedet, så økte matprisene siden etterspørselen etter næringskilder økte. For de lavere klassene så var heldigvis korn, i form av hvete og rug, fortsatt tilgjengelig, selv om det også ble dyrere.

⁴⁸ Dowe et al. 2001: 95

⁴⁹ Zadoks 2007: 6-9

⁵⁰ Abel 1980: 243f

⁵¹ Vanhaute et al. 2006: 11

⁵² Zadoks 2007

Året etter, i 1846, ble fjorårets matlagre (som allerede var lavere pga. poteten) tømt i påvente av den kommende høstingen. Sommeren 1846 var ekstrem tørr, og høsten som fulgte var mye våtere enn vanlig, som førte til den dårligste kornhøstingen på omtrent tre tiår.⁵³ Dette førte til et uår i kornproduksjonen på tvers av kontinentet, og hvete og rug ble plutselig mangelvare. Korn var, i tillegg til poteten, hovedkilden til næring til den store majoriteten av befolkningen. Korn var også mat til husdyr, som f.eks. kyr. Når bønder innså at de ikke kunne mate dyrene sine, bestemte de seg for å slakte de og selge kjøttet så de kunne kjøpe mat til familien sin. Men siden "alle" gjorde dette, så ble fortjenesten mye mindre enn den ellers ville gjort, og de samme bøndene satt igjen uten hverken dyr eller penger. Matprisene, som allerede hadde blitt høye grunnet potetmangelen, skøyt i været. Tabell 2 under viser tall hvordan utvalgte land ble påvirket av den minkende tilgangen til potet og korn.⁵⁴ Figur 3 på neste side viser forandringen av hveteprisene i Paris og Berlin under "The Hungry Forties".⁵⁵

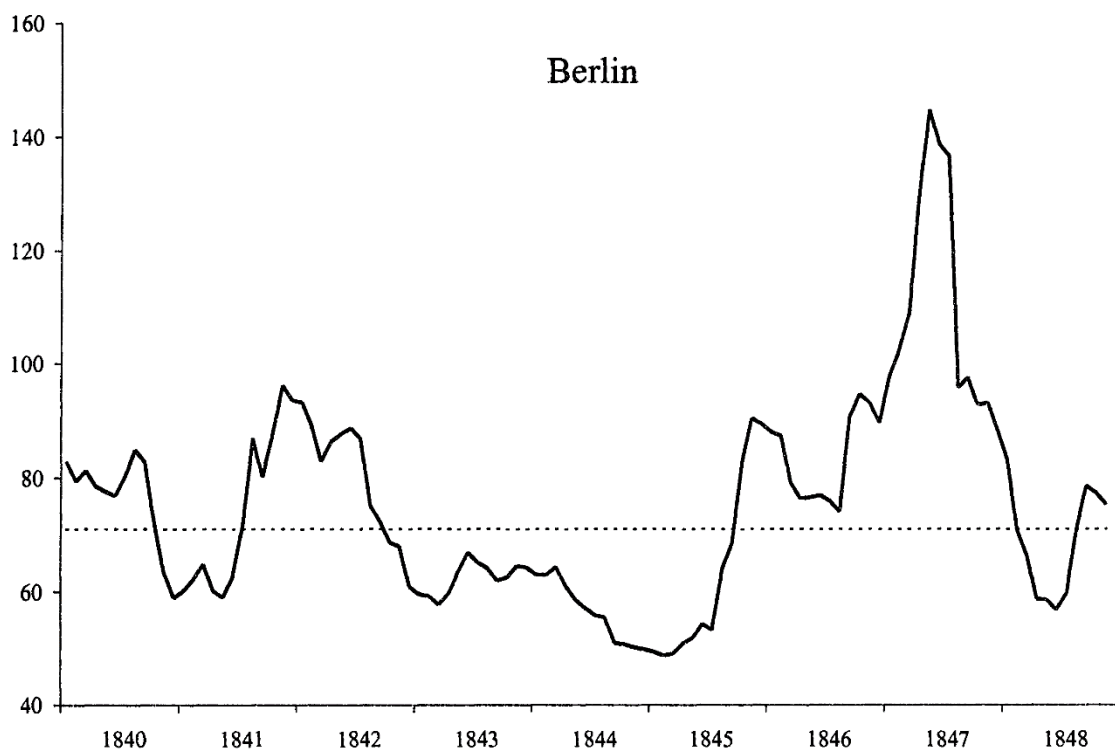
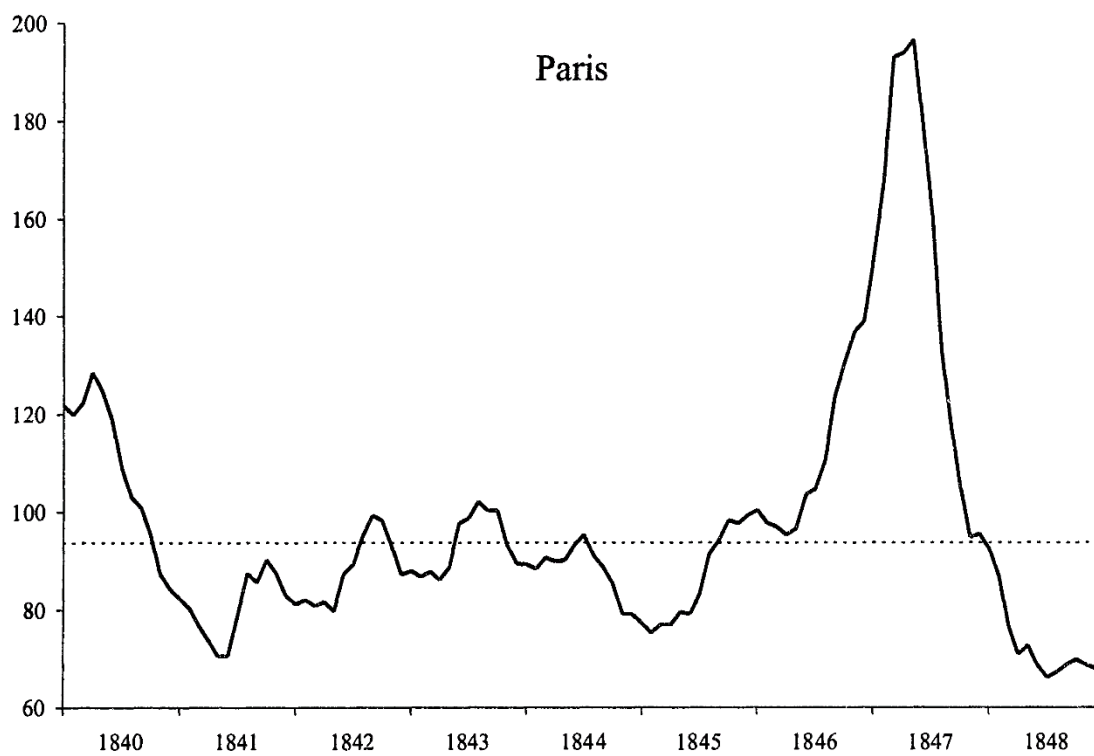
	Pre-1845 % av dyrkbar jord til poteten	Pre-1845 daglig konsumering av potet per capita (kg)	1845 nedgang av potethøsting	1846 nedgang av potethøsting	1846 nedgang av rug- og hvetehøsting
Belgia	14%	0,5-0,6	-87%	-43%	-50% / -10%
Nederland	11%	0,7	-71%	-56%	-47% / -6%
Frankrike	Ca. 6%	0,5	-20%	-19%	-20% / -25%
Preussen	11%	1,0-1,1	n/a	-47%	-43%
Irland	Ca. 32%	2,1	Ca. -30%	Ca. -88%	Ca. -33%

Tabell 2: potetproduksjon, potetkonsumering og nedgang i høsting 1845 og 1846 sammenlignet med "vanlige" år

⁵³ Sperber 2005: 110

⁵⁴ Vanhaute et al. 2006: 10

⁵⁵ Berger & Spoerer 2001

Figur 3: Månedlige hvetepriser Paris og Berlin 1840-1848
 Den prikkete linja viser gjennomsnittsprisen på hvete mellom 1838-1845

Når vinteren 1846 kommer rundt hjørnet, så sitter altså de aller fleste uten tilgang til mat. Selv om matprisene økte betraktelig, så betydde ikke dette at det ikke eksisterte mat. Men det betydde at kun de med penger hadde mulighet til å klare seg lenger gjennom denne allerede pågående hungersnøden. For de lavere klassene var dette desperate tider, og det førte til desperate tiltak. Handelsmenn som spesialiserte seg på mat ble angrepet og trakassert, de ble beskyldt for å forsøke å tjene på krisen ved å ha tilsynelatende unaturlig høye priser på maten. Folk på tvers av kontinentet merket at det var mangel på mat lokalt, og i deres øyne var handelsmenn mellommenn som hindret maten i å komme til folket. Eksempelvis kan vi se på sveitsiske handelsmenn som hadde kjøpt opp korn i byen Varese, nord i Italia (Østerrike). Disse ble angrepet og ranet av to tusen bønder. I Berlin så ble handelsmenn som solgte poteter angrepet i et stort folkeopprør kjent som "poteterevolusjonen", bare to måneder etter. I følge Sperber så har historikere telt opp over 400 lignende matopptøyer i Frankrike i 1846-1847, og 167 matopptøyer i de tyske statene i bare 1847.⁵⁶ Tiggere samlet seg i større grupper og krevde penger i form av trusler. Regjeringer var nervøse for eskaleringer og sendte både soldater og våpen for å beskytte landeiende borgere. Terskelen for opprør ble senket, og folket kunne se trusselen av voldsbruk for å holde freden.

Da høsten 1847 endelig kom, så var det et godt år for jordbruket der det vokste korn. Potetproduksjonen, derimot, led fortsatt, og skulle fortsette å lide de neste årene. Den gode kornproduksjonen hindret eskaleringen av sultkatastrofer på kontinentet. Spesielt viktig for å hindre en enorm sultkatastrofe var også grunnet regjeringer som åpnet suppekjøkken, tilbød subsidiert brød, ris og poteter, fjernet tariff av matimport, og andre lignende tiltak. Effektiviteten av dette kan direkte sammenlignes med Irland, hvor potetkrisen traff hardest. Den britiske regjeringen nektet, av politisk ideologiske årsaker, å hjelpe irene. I stedet sendte de soldater til å eskortere mateeksporten ut av Irland. Resultatet var over en million døde (av totalt åtte millioner). På kontinentet døde under 100 000 av sult.⁵⁷ For befolkningen på fastlandet så reddet den gode høstingen i 1847 mange liv, men det var forventet tidligere det året at det skulle fortsette å være et dårlig år, og at matprisene fortsatt skulle være høye. For oss som har luksusen av å observere hendelsene i fortiden, så kan det virke som om denne prisøkningen var et anomalt byks i statistikken når man ser på grafen fra 1845 til slutten av 1847. Men for samtidens befolkning så var dette over to og et halvt år med raskt økende priser, raskt minkende mattilførsel og det var ingen tegn til at dette skulle bedres med det første.⁵⁸ Frykten for sult var reell for menneskene som levde gjennom denne agrikulturelle krisen. Dessuten, når prisene gikk ned i 1847/48, så var de likevel høyere sent i 1847 / tidlig i 1848 enn de hadde vært sammenlignet med gjennomsnittsprisen i tidsrommet 1838/45. Den økonomiske krisen skulle gjøre alt mye verre.

⁵⁶ Sperber 2005: 110

⁵⁷ Vanhaute et al. 2006: 15

⁵⁸ Berger & Spoerer 2001: 15

Europa i 1847 - krise i industri og finanssektoren

Det gjennomsnittlige husholdet brukte majoriteten av inntekten sin på mat og drikke, mens resten gikk til materielle varer. Det begynte utover 1800-tallet å bli en dyd av å være en konsumer, det ble staselig å anskaffe og eie materielle goder. Men likevel var rundt 3/4 av inntekten brukt på mat og overlevelse. Når matprisene begynte å økte i 1845 grunnet poteten, og virkelig skøyt i været i 1846, så ble hele inntekten brukt på mat, og ofte var det heller ikke nok for å overleve blant de aller laveste klassene. Husholdene fikk som følge av dette redusert kjøpekraft til andre markedsvare. Denne reduserte evnen til å kjøpe varer var forventet av de som eide produksjonsmidlene da de så matprisene begynte å stige drastisk. Derfor ble produksjonen av disse varene kuttet ned på, og arbeiderne fikk enten redusert arbeidstid eller rett og slett sparken. De som eide forretninger ble tvunget til å ta opp lån fra bankene for å overleve. Dette var især grad gjeldende for håndverkerne som arbeidet selvstendig, spesielt håndverkermesterne. Svenskene som arbeidet for disse mesterne, men fikk sparken, måtte også ta opp personlige lån for å kunne få råd til å kjøpe inn mat til overlevelse. Naturligvis førte denne forsterkende effekten til enda mindre evne til å stimulere økonomien, i tillegg til at den kontinentvide trenden til å ta opp lån førte til større press hos bankene. I Den Franske Bank så ble innskuddene redusert fra 320 millioner franc i 1845 til 57 millioner i januar, 1847.⁵⁹ De likvide midlene til bankene på kontinentet ble drastisk minket i løpet av året, noe som førte til nedsatt evne til å gi ut lån. Dette presset på bankene ville få store konsekvenser som følge av hva som skjedde i jernbaneindustrien.

Bakgrunnen for krisen begynner med jernbanen som var en ny teknologi på kontinentet på 1830-tallet, og var tydelig på oppsving allerede på 1840-tallet. Det var ingen annen teknologi så egnet til å utvide det kommersielle markedet, både økonomisk og fysisk. Matvarer, som hadde kort holdbarhet, kunne bli fraktet til sentraliserte markedet og kull kunne bli fraktet til jernmalm, og omvendt. Det ble raskt en profitabel virksomhet og åpnet for enormt mange arbeidsplasser. Involvert i jernbaneutbyggingen inkluderte bl.a. de som la ned og bygde selve jernbanesporene, de som produserte materialene, kull- og stålindustrien for å utvinne og lage råmaterialene, samt hele det administrative systemet som styrte alle instansene av denne produksjonen. I 1840 hadde jernbanenettverket i Vest-Europa blitt utvidet til 10 000 km, og skulle øke betraktelig mer framover. Samtlige regjeringer ble innblandet i produksjonen, enten direkte eller indirekte.⁶⁰ I Frankrike gikk bankene sammen med private bedrifter for å investere i jernbaneutbyggingen, og fikk direkte støtte fra regjeringen for dette. I Preussen gikk rike agrikulturelle landeiere i øst sammen og presset regjeringen til å bygge ut jernbanenettverket der, så varene kunne knyttes til det urbane markedet i Rhinland i vest. Storbritannia viste sin frie markedsideologi ved at private mennesker brukte private penger, anskaffet gjennom lån og investorer, og bygde jernbanelinjer på tvers av landet. Jernbanevirksomheten var såpass profitabelt at selv investeringene i de ulike prosjektene var ansett som garanterte profitter. Storbritannias liberalistiske markedsholdning, kombinert med at medlemmer av parlamentet hadde personlige tilknytninger til industrien, førte til at søknader om utbygging av jernbanelinjer ble automatisk godkjente, uansett hva nytteverdien av den nye strekningen skulle være.⁶¹ Den virkelige profitten lå i aksjemarkedet hvor

⁵⁹ Traugott 1983: 458

⁶⁰ Sperber 2005: 26

⁶¹ Ward-Perkins 1950: 76f

jernbaneaksjene fortsatte å stige, og var ansett som sikre kjøp av investorer. Det var såpass anerkjent som en sikker investering at mange tok opp enorme lån for å investere og tjene seg rik raskt. Lån ble ikke bare tatt opp av banker, men også andre mennesker som lånte bort pengene i form av investeringer. Realiteten var at de fleste jernbaneinvesteringene i Storbritannia hadde et falskt bilde av verdi grunnet de uansvarlige godkjenningene av ulike jernbaneutbygginger. På midten av 1840-tallet var det derfor enormt mye kreditt og gjeld knyttet til jernbanevirksomheten, samt en forventning om å bli rik fort. En klassisk finansboble ble tydelig større.⁶²

Krisen begynte i Storbritannia. Når den agrikulturelle krisen på fastlandet førte til høye matpriser, og kjøpekraften til befolkningen gikk ned, måtte eiere av mindre forretninger ta opp lån for at bedriften deres skulle overleve. Bankene, som på 1800-tallet hadde vokst til å operere internasjonalt, merket at pengene fra særlig de britiske jernbaneinvesteringene minket grunnet den nå tydelige falske verdien av mange jernbaneprosjekter. Finansbobla sprakk, og jernbaneaksjene stupte. Investorer, som hadde tatt opp enorme lån og investert alt, kunne ikke ta opp flere lån for å betale tilbake det de allerede hadde lånt. Dette var et felles tema blant investorer, ingen hadde penger til å betale tilbake lån. De som hadde lånt bort penger til andre i form av investeringer forsøkte å få de tilbake for å betale egen gjeld, men de igjen hadde heller ikke penger. Denne effekten skapte en dominoeffekt av konkurser fra både jernbanebedrifter og private investorer. Dette påvirket ikke bare investeringene i Storbritannia, siden mange britiske investorer hadde forsøkt å investere i de kontinentale jernbaneutbyggingene. Den tydelige internasjonaliseringen av bank- og finanssektoren førte til at kreditten tørket også inn på fastlandet, og dominoeffekten av konkurser fortsatte der. Siden pengedytten fra bankene stoppet opp, kunne ikke heller andre bedrifter, som nevnt ovenfor, ta opp lån for å overleve. Finanssystemet begynte å vakle, og en større økonomisk frykt spredte seg blant befolkningen som nå gikk til sine banker for å ta ut sparepengene sine. Den Franske Bank så sine gullreserver krympe i en urolig hastighet, og både personer og bedrifter kunne ikke lenger ta ut penger. Mindre banker hadde ikke penger og måtte erklære seg konkurs. Arbeidsledigheten skjøyt i været. Jernbaneutbyggingen stoppet nesten helt opp, og i Frankrike mistet omtrent 600 000 jernbanearbeidere jobben. Dette førte også til nedgang i kull- og stålsektoren som hadde en enorm produksjon nettopp på grunn av jernbaneutbyggingen. Hele det administrative systemet i jernbaneindustrien kollapset siden så mange jernbanebedrifter gikk konkurs. Mange bedrifter som produserte markedsvarer fikk ikke tatt opp lån for å opprettholde seg selv, og måtte si opp arbeiderne sine. Samtlige samfunnsklasser ble direkte utsatt for konsekvensene av denne økonomiske krisen.^{63 64}

⁶² Sperber 2005 111

⁶³ Zadoks 2007: 32f

⁶⁴ Ward-Perkins 1950

1848 før revolusjonsutbrudd – et samfunn i sjokk

De gode nyhetene på dette tidspunktet er at matproduksjonen ble sakte gjenopprettet igjen (utenfor Irland). Poteten var fortsatt ødelagt av råten, men hvete- og rugproduksjonen hadde kommet seg etter uåret i 1846, og mot slutten av 1847 ble heldigvis store mengder hvete og rug høstet. Men samfunnsproblemene var fortsatt åpenbare. Det var fortsatt høye priser kombinert med lav lønn. Nedgangstiden for industri- og finanssektoren påvirket fortsatt økonomien i Europa, og det var igjen en generell stemning av frykt og usikkerhet blant befolkningen til tross for at det var en forventning om at det skulle bedre seg med tiden. De massive ansamlingene av eiendom og rikdom av rike landeiere, matprodusenter og kornspekulanter bidro utvilsomt også til at den sosiale situasjonen ble forverret.⁶⁵ Både arbeidsklassen og borgerklassen mente at det var regjeringen sin feil. Hvis kornprisene var for høye, så var det fordi regjeringene hadde tillatt for mye eksport, eller fordi de ikke hadde importert nok.⁶⁶ Om de hadde rett eller ikke, spiller ikke så mye rolle. Men massene ønsket iallfall forandring. Samfunnet hadde blitt utsatt for et enormt sjokk noe som ble gjenspeilet i flere samfunnsaspekter.

Befolkningsveksten, som fram til 1845 hadde stadig økt, stagnerte under kriseårene. Dødeligheten under en krise kan fortelle mye, men det er i det store bildet en utilstrekkelig indikator på alvorligheten av en krise. Andre direkte indikatorer om hvordan mennesket reagerer og oppfører seg under en krisetid kan heller være hvor mange som blir født, hvor mange som gifter seg, og hvor mange som velger å migrere. Ved å grovt sammenligne Irland med fastlandet, kan man se at potetkrisen rammet landet mye hardere i en direkte forstand. På kontinentet var det ikke en spesiell økning av migrasjon, men dette var tilfellet i Irland. I tillegg til at en million irer, av totalt åtte millioner, døde grunnet direkte hungersnød, så er det estimert omtrent en million til som måtte emigrere. På fastlandet så var det likevel en merkbar nedgang i antall som ble født og som giftet seg.⁶⁷ Giftet og fødselsrate er naturlig nok relatert grunnet kulturen. Ved å se på hvordan befolkningsveksten endret seg mellom tiden før krisen slo inn og frem til og forbi revolusjonsåret, kan man se at hele samfunnet ble rystet.

	1840/45	1845/46	1846/47	1847/48	1848/49	1849/50	1850/60
Irland	+0,4%	-0,2%	-4%	-4%	-4%	-4%	-1,7%
Danmark	+1,1%	+1,0%	+0,8%	+1,0%	+1,0%	+1,0%	+1,2%
Sverige	+1,1%	+0,8%	+0,6%	+1,0%	+1,3%	+1,2%	+1,0%
Belgia	+1,1%	+0,9%	+0,9%	+0,0%	+0,5%	+0,2%	+0,7%
Frankrike	+0,5%	+0,7%	+0,4%	+0,1%	+0,3%	+0,0%	+0,5%
Tyskland (totalt)	+1,0%	+1,0%	+0,5%	+0,2%	+0,1%	+0,9%	+0,7%
Preussen	+1,3%	+1,4%	+0,8%	+0,5%	+0,4%	+0,9%	+1,0%

⁶⁵ Dowe et al. 2001: 95

⁶⁶ Labrousse 1969: 6

⁶⁷ Sperber 2005: 110

Tabell 3: Befolkningsvekstrater i prosent i noen utvalgte Vest-Europeiske land.
NB! De irske tallene er grove estimater grunnet mangel på årlige data.

Tabell 3 over viser hvordan befolkningsveksten varierte fra årene før, under og etter krisetiden.⁶⁸ Selv om de irske tallene ikke er nøyaktige, så er de inkludert for å vise katastrofen i tall sammenlignet med fastlandet. Det lave tallet før krisen slo inn er grunnet allerede høy emigrasjon. Vi kan se ut ifra tallene i tabellen at demografien ble påvirket av krisetiden. Selv om vi beveger oss på tynn is hvor vi kan forveksle korrelasjon og kausalitet, så viser de danske og svenske tallene lite forandring gjennom kriseperioden. I Danmark var det relativt lite (i forhold til resten av kontinentet) revolusjonære opptøyer, selv om det absolutte monarkiet ble oppløst, og i Sverige var det kun en rekke mindre opprør. Belgia er et interessant tilfelle hvor krisen hadde kraftig demografisk påvirkning, men hvor staten unngikk store voldelige revolusjonære aktiviteter i 1848, med unntak av enkelte opprør i industriområdene. En mulig årsak til dette er at landet allerede hadde sin revolusjon i 1830 hvor liberale reformer ble utført, samtidig som raske liberale endringer skjedde i 1847 som reaksjon til krisen.⁶⁹ Likevel var det interessante revolusjonære *aktiviteter*, f.eks. et forsøk fra en revolusjonær gruppe som ønsket å styrte monarkiet. I tillegg så ble Karl Marx utvist fra landet dette året grunnet revolusjonære anklager fra myndighetene, så mangelen på revolusjon i Belgia kan muligens forklares med andre årsaker som oppgaven ikke går nærmere inn på. De gjenværende landene, som er bare et utsnitt fra resten av Europa, viser stater hvor demografien ble kraftig påvirket samtidig som det forekom revolusjoner. Disse tallene viser hvordan befolkningsveksten stagnerte, noe som inkluderer dødsfall. På fastlandet var det "kun" omtrent 100 000 som døde, så det påvirket ikke tallene i tabellen drastisk. Likevel så er det veldig viktig å påpeke at selv om folk flest ikke døde, så var det stor utbredelse av generell lidelse. En indikasjon på dette var hvordan kroppen til ungdommer under krisetiden hadde redusert vekst i forhold til tidligere år. Takket være militære data i Nederland og Flandern (nordlige Belgia) så økte antallet rekrutter som ikke nådde størrelseskravet fra 20% til 25%. I tillegg økte antallet rekrutter som var under høydekravet 157cm med 20% etter 1847.⁷⁰

Når det gjelder økningen av hvetepriiser og minkingen av lønnen på befolkningsbasis så er det en naturlig korrelasjon til urolighetene i samfunnet. Med den kraftige befolkningsveksten utover 1800-tallet så ble det trangere om plassen i samfunnet. Selv om antall jobber fortsatt økte, så var det likevel en ubalanse i tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft. Som følge av dette så ble lønna til den gjennomsnittlige arbeideren gradvis senket og fattigdommen økte, noe som ikke blir gjenspeilet i de ulike statenes BNP. Den generelle karakteristikken av den sosiale og økonomiske utviklingen kan bli oppsummert med at samfunnets rikdom og verdi økte, men samtidig så økte fattigdommen parallelt og den sosiale velferden til majoriteten av befolkningen var stadig på nedgang.⁷¹ Marx og Engels skriver om proletariatet i sitt kommunistiske manifest at de lever bare så lenge de finner arbeid, og de finner arbeid bare så lenge arbeidet deres øker kapitalen. Selv om fattigdommen økte blant befolkningen, så er ikke dette nok til å skape opprør i

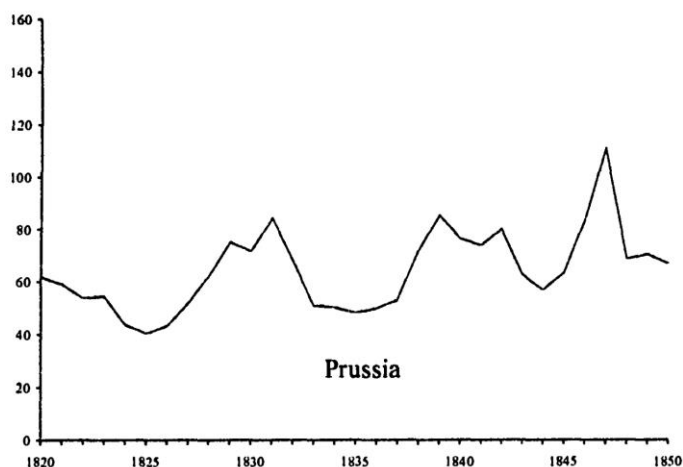
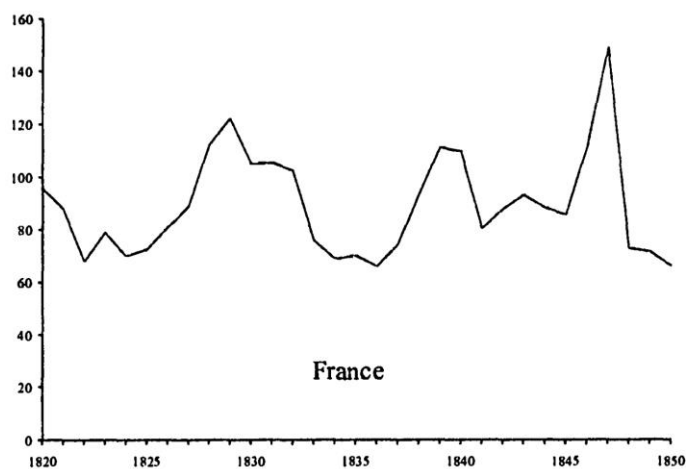
⁶⁸ Vanhaute et al. 2006: 13

⁶⁹ Dowe et al. 2001: 278f

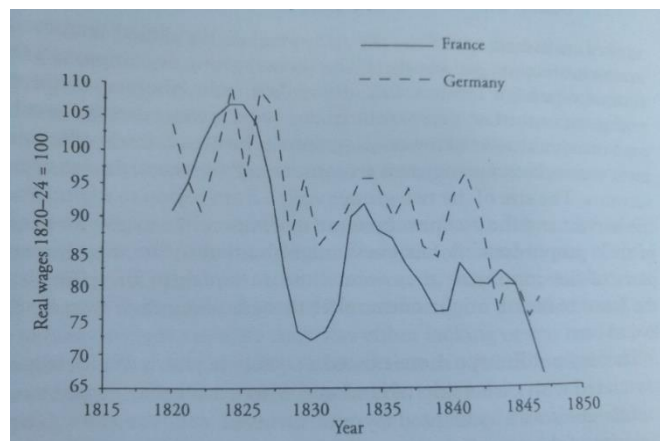
⁷⁰ Vanhaute et al. 2006: 15f

⁷¹ Sperber 2005: 26

seg selv. Så lenge folk har råd til å kjøpe mat og overleve, så er det utrolig hva mennesket klarer å holde ut. Klart, det var ikke et godt og behagelig liv; når både far, mor og barn arbeidet opp mot 18 timer i døgnet for å kunne sette mat på bordet så fører dette med seg mye ubehag. Men de fleste klarte å overleve. Likevel var det fortsatt mange som døde hver dag av sult, men så lenge det ikke overskredet en viss andel av befolkningen, så hadde de gjenværende ikke nok overskudd til å gjøre noe annet enn å fortsette men den daglige overlevelsen. Det er virkelig når dette ikke blir mulig at folket begynner å gjøre opprør. Hvis vi sammenligner grafen over gjennomsnittslønnen i Frankrike og Tyskland mellom 1820 og 1850, som er tidligere presentert i oppgaven, med en graf som viser hveteprisene i samme land og tidsperiode representert i figur 4,⁷² så kan vi observere visse trender.

Figur 4: hvetepriser i Frankrike og Preussen 1820-1850

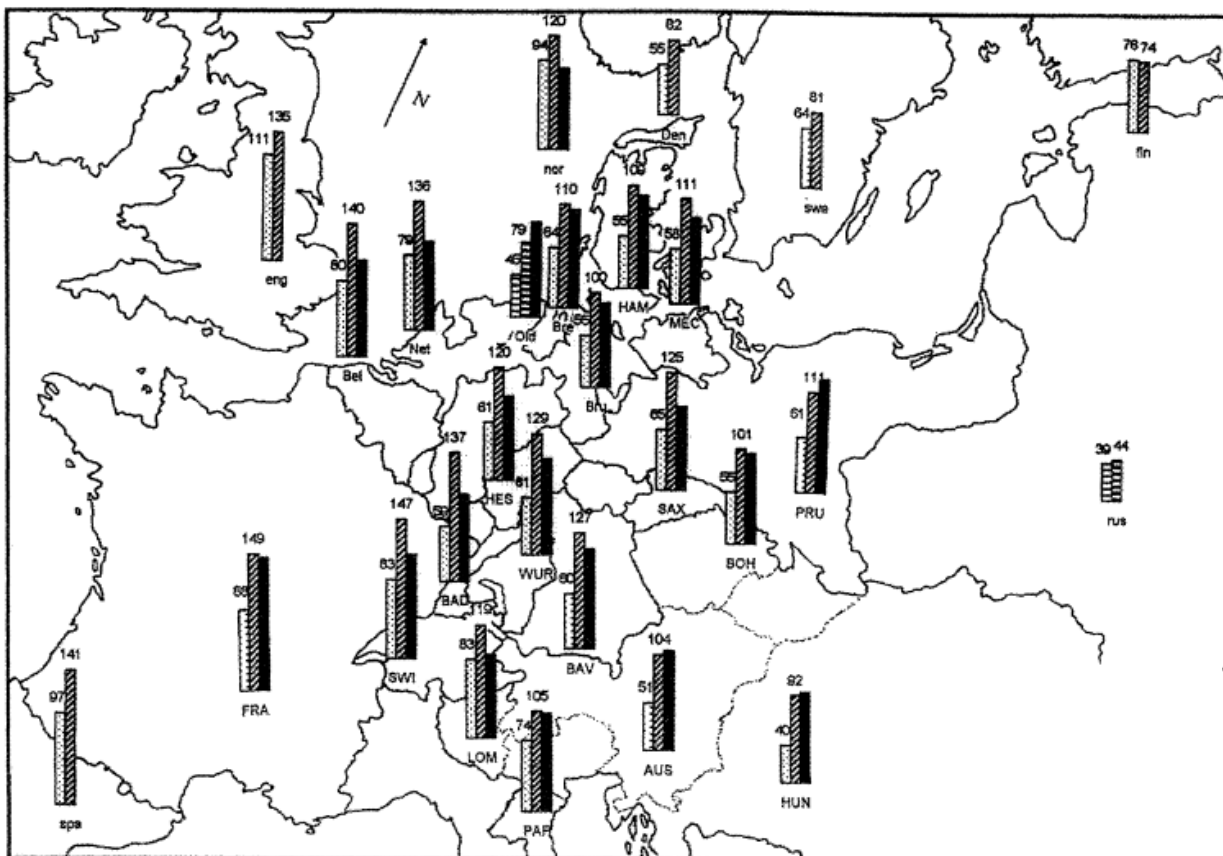

Figur 2: Reallønn i Frankrike og Tyskland, 1820-1847

Når vi sammenligner disse grafene så kan vi gjøre flere interessante observasjoner. For det første så kan vi se mot slutten av tidsperioden i grafene at der lønna når det laveste punktet i begge landene, så når samtidig hveteprisen det høyeste punktet i begge

⁷² Berger & Spoerer 2001

landene. Dette er en svært uheldig kombinasjon for en befolkning som forsøker å overleve i en lang tidsperiode hvor levekårene allerede er utfordrende. I tillegg til at lønningene er lave, så må vi fremdeles være bevisste på at de som har lønn er en av de "heldige", da arbeidsledigheten var ute av kontroll grunnet den økonomiske krisen. Alt dette kulminerte i en kamp for overlevelse for de laveste klassene. En annen observasjon vi kan gjøre oss av disse grafene er like før 1830 i Frankrike, hvor den samme kulminasjonen, dog i retrohistorisk mildere grad, forekom. Lønna for den gjennomsnittlige franskmannen nådde et drastisk lavpunkt samtidig som hvetepriene nådde en kontrasterende topp. Dette førte til, hvis vi følger Labrousse sin teori, til at revolusjonen i Frankrike i 1830 brøyt ut og barrikadene ble igjen reist. I Preussen på samme tid så økte også hvetepriene, men der lønna var på vei nedover, ble den plutselig reversert en kort periode. Det er ikke lett å si, men muligens dette var nok til å hindre opptøyer der. Den tredje observasjonen vi kan gjøre når vi ser på disse grafene er hvor bratt den siste og avgjørende økningen i hvetepriene er. Der de tidligere økningene fortsatt var godt på vei oppover, så var hvetepriene i 1846-1847 såpass bratte at det førte til et prissjokk for samfunnene. Dette er en av hovedfunnene til Berger og Spoerer som har sett på dette "sjokket" og sammenlignet det med de ulike revolusjonene i 1848 og plassert det på Europakartet.⁷³

Figur 5. Kartet viser tre søyler i hvert land, med tre bokstaver til landet under. Den venstre søyla viser gjennomsnittlig hvetepri fra 1820-1850, den midterste søyla viser den høyeste hvetepri i 1845-1848, og den tredje søyla viser prissjokket (hvis det var et). Prisene er målt i fint sølv pr hektoliter. Bokstavene betyr ABC, Abc, abc: land med voldelige revolusjoner, land med umiddelbar konstitusjonell endring, eller ingen forandring.

⁷³ Berger og Spoerer 2001

Konklusjon

Med disse funnene så kan vi se en tydelig korrelasjon mellom den agrikulturelle krisen i 1845-1846 i kombinasjon med den økonomiske krisen i 1847, og de ulike, men samtidige revolusjonære utbruddene på kontinentet. Den agrikulturelle krisen førte til enorme matpriser som de lavere klassene ikke fikk råd til på grunn av de stadig minkende lønningene som igjen førte til et krakk i den økonomiske krisen. Revolusjonene i 1848 ble derfor utløst av nød og krietider, og ikke av de liberale tankene som spredte seg på kontinentet som revolusjonene senere har blitt kjennetegnet. En økonomisk krise ga den underliggende politiske krisen en sosial kraft. Den sosiale krisen fikk da et sosialt mål.⁷⁴ De liberale idéene formet revolusjonene derfor etter at de brøyt ut, men dette blir ikke diskutert i dybden i denne oppgaven.

I begynnelsen av 1848 så var Europa preget av en lavere klasse på landet og i byene som var sultne, redde og usikre. Europa hadde en lavere middelklasse som hadde mistet forretningene sine delvis eller helt, og en høyere middelklasse som kun hadde knapt overlevd ved å kutte ned på lønn og arbeidere, samt ulike investorer som hadde gått konkurs. Labrousse påpeker at samfunnsklassene hadde blitt ført sammen av den økonomiske krisen og gitt de alle en felles fiende i form av styresmaktene. Krisen konsentrerte massene og ga de et felles mål.⁷⁵ Samtidig som dette skjedde, så var kriminalitet på vei opp i form av f.eks. matopprør overalt på kontinentet. Hele spekteret av befolkningen hadde fått føle på denne krisen, og noe måtte bli gjort. Revolusjonene begynte på tvers av kontinentet for å skape forandring i en kamp om overlevelse. Det var først da de store sosiale spørsmålene virkelig ble stilt.

⁷⁴ Labrousse 1969: 13

⁷⁵ Ibid: 8

Bibliografi

- Abel, W. (1980). *Agricultural Fluctuations in Europe*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Bayly, C.A. (2004). *The Birth of the Modern World 1780-1914*. Malden: Blackwell Publishing.
- Berger, H., & Spoerer, M. (2001). Economic Crises and the European Revolutions of 1848. *The Journal of Economic History*, 61(2), 293-326. Hentet (16.05.2020) fra www.jstor.org/stable/2698022
- Dowe, D., Haupt, H-G., Langewiesche, D. & Sperber, J. (2001). *Europe in 1848 – Revolutions and Reform*. Oxford: Berghahn Books.
- Eriksen, T. L. (2010). *Globalhistorie 1750-1900 – En sammenvevd og delt verden*. Oslo: Cappelen Damm.
- Jørgensen, C. M. (2011). Transurban interconnectivities: an essay on the interpretation of the revolutions of 1848. *European Review of History—Revue europe ´enne d’histoire Vol. 19, No. 2, April 2012*, 201–227.
- Kenneth W. C. & Jiawei S. (2017). Engel’s Law, Diet Diversity, and the Quality of Food Consumption. *American Journal of Agricultural Economics, Volume 100, Issue 1, January 2018, s. 1–22*, Hentet (16.05.2020) fra <https://doi.org/10.1093/ajae/aax053>
- Labrousse, E. (1969). *1848-1830-1789: How Revolutions Are Born*. Oversatt av Lehmann, M. i Crouzet, F., Chaloner, W.H., & Stern, W.M. (Red.), *Essays in European Economic History 1789-1914*. London: Edward Arnold.
- Marxist.org. (16.05.2020). Karl Marx: The Revolutions of 1848. Political Writings Volume 1. Hentet fra <https://www.marxists.org/archive/marx/works/sw/penguin/revolutions-1848.htm>
- Malthus, T. (1798). *An Essay on the Principle of Population*. London: St. Pauls Church Yard. Hentet (16.05.2020) fra <http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf>
- Myhre, J.E. (2015). *Norsk Historie 1814-1905*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Sperber, J. (2005). *The European Revolutions, 1848-1851*. New York: Cambridge University Press.
- Traugott, M. (1983). The Mid-Nineteenth-Century Crisis in France and England. *Theory and Society*, 12(4), 455-468. Hentet (16.05.2020) fra www.jstor.org/stable/657384
- Vanhaute, E., Paping, R., & Gráda, C.Ó. (2006). The European subsistence crisis of 1845-1850. A comparative perspective. Hentet (16.05.2020) fra https://www.researchgate.net/publication/24140493_The_European_subsistence_crisis_of_1845-1850_A_comparative_perspective
- Ward-Perkins, C. (1950). The Commercial Crisis of 1847. *Oxford Economic Papers*, 2(1), new series, 75-94. Hentet (16.05.2020) fra www.jstor.org/stable/2661749
- Zadoks, J.C. (2007). The Potato Murrain on the European Continent and the Revolutions of 1848. *Potato Res.* 51, 5–45. Hentet (16.05.2020) fra <https://doi.org/10.1007/s11540-008-9091-4>

